

Zingen in het donker

Zondagmorgen 25 mei 2025, ds. Eibert Kok, Sint Catharijnekerk

Lezing: Handelingen 16: 16-40

Over de kracht van zingen, niet alleen als je blij bent, maar ook als je minder goed in je vel zit, als je klem zit, gaat het vandaag.

Het is 15 jaar geleden dat ik in Utrecht een jaar lang maandelijks op vrijdagen een cursus volgde over liturgie.

Ik weet dat zo precies omdat tijdens dat cursusjaar mijn vader overleden is. Dat is zo'n datum die ik niet vergeet. Ik weet ook welk lied destijds veel door mijn hoofd speelde, het lied dat als lied 91a in ons Liedboek terecht is gekomen: Wie in de schaduw Gods mag wonen hoeft niet te vrezen voor de dood.

Zo kan een lied je verder helpen in een moeilijk situatie.

Maar wat ik eigenlijk over dat cursusjaar wilde zeggen, is iets anders.

Elke maand was er een andere docent en een ander aspect van de kerkdienst aan de orde.

Op een van de vrijdagen zou het gaan over zingen in de kerk.

En zoals wel vaker gebeurde, deelde de docent van die dag aan het begin wat papier uit waarop hij wat gekopieerd had voor de deelnemers. PowerPoint bestond toen al wel maar werd nog niet zo veel gebruikt als nu. Kopietjes kregen we.

Er stond onder andere een lied op. Dat was de stof waarover het zou gaan. Niet anders dan anders.

Meestal begon zo'n cursusdag dan daarmee dat de docent zich voorstelde en iets vertelde over wat die dag wilde gaan doen. Maar dit keer ging het anders.

De docent deelde de papieren uit, zei niets.

En terwijl de deelnemers nog wat aan het rommelen en roezemoezen waren, begon hij te zingen, het lied dat op het papier stond dat hij had uitgedeeld.

Ja, wat er gebeurt er dan?

Eerst keken de cursisten wat verrast en beduusd. Toen begonnen er een paar mee te zingen.

Het was een lied dat je kunt herhalen en waarbij je zo kunt aanhaken. En langzaam maar zeker begon iedereen mee te zingen. Na een aantal keren gaf de docent het eindsignaal.

En hij vroeg ons wat er gebeurde.

Nou, je begint zo wel heel anders dan anders. Het was verrassend, niet aangekondigd.

Op de een of andere manier werden we er in meegenomen, meegezogen. Zingen werkt aanstekelijk. En, dat merk je dan ook gelijk, zingen werkt verbindend.

In het zingen voel je een soort gezamenlijkheid, verbondenheid, met elkaar, en, door de inhoud van wat we zongen, ook met God, je blikrichting wordt ineens anders, je wordt als het ware met elkaar richting God getrokken.

Er ontstaat verbinding, ook die kant op.

En nog iets, die lofprijzing, want dat was het toen, doet je ook weer beseffen welke dingen er in het leven allemaal zijn waarvoor je dankbaar kunt zijn. Dat was een mooie ervaring.

Met zingen kun je uitdrukking geven aan wat er in je leeft, waar je vol van bent misschien wel, blijdschap, dankbaarheid, vrolijkheid, maar ook aan wat er in je leeft aan verdriet, onzekerheid, angst. En dat helpt, dat doet goed. Iets zingen helpt dan soms nog meer dan iets zeggen. Woorden die gezongen worden kunnen dan nog krachtiger zijn dan woorden die alleen maar gezegd worden.

Maar zingen is méér dan alleen maar uitdrukking geven van wat er in je leeft, waar je vol van bent. Dat is de ene beweging: wat er in je leeft komt door het lied naar buiten.

Maar je hebt ook de beweging andersom. Door het lied komt er iets bij jou binnen wat er op dat moment helemaal niet in je leeft, waar je helemaal niet vol van bent, maar dat naar jou toekomt en jou raakt, dat bij jou binnenkomt: Nou, die kwam binnen zeg!

Zo werkt een lied soms, het raakt een gevoelige snaar.

Zo werkt zingen in de kerk vaak, tenminste bij mij wel.

Woorden, en muziek die een ander ooit gemaakt heeft.

Het klinkt in mijn oren, in mijn mond, in mijn hoofd, in mijn hart. En het tilt me op.

Het tilt me als het ware boven de werkelijkheid uit, met als z'n sores en drukte.

Al zingend dient zich een andere werkelijkheid aan, een werkelijkheid zoals je zou willen dat die zou zijn. Dat wat er niet is, maar wat zich al zingend toch aandient, en zo de werkelijkheid vult en anders maakt.

Zingen van hoop geeft weer hoop. Liederen van vertrouwen voeden vertrouwen. Zingen van liefde helpt om lief te hebben.

Al zingend kan het je zomaar overkomen dat je er weer vertrouwen in krijgt.

Daarom zingen we in de kerk. Om gevuld te worden. Omdat we vaak leeg zijn.

De lieddichter Willem Barnard heeft daar prachtig over geschreven:

Zingen in de kerk

Viditque in somnis scalam stantem super terram (Genesis 28: 12)

(Hij zag een ladder die op de aarde stond en helemaal tot de hemel reikte)

Wanneer ik zing met allen om mij heen,
dan wordt mijn adem van mij afgenomen.
Alleen zó kan ik weer op adem komen,
niet meer van mij alleen, maar al-gemeen.

Zingen, dat doe je niet uit volle borst, –
je zingt inademend, omdat je leeg bent,
tegen de eenzaamheid in zing je, tegen
het 'nee', je zingt zoals je drinkt: van dorst.

Het lied is daar wanneer ik nergens ben,
komt naar mij toe als een gezant van verre,
het neemt me op in het gezang der sterren,
het spreekt een taal die ik van-zelf niet ken.

Het telt niet mee, het geldt als nutteloos,
zijn waarde past niet in de aard der dingen, –
maar het wordt nieuw van gloed als wij het zingen,
al kwam het ook uit de oeroude doos.

Het geeft bevrijding uit mijn smalle ik.
Uit een cocon ontpopt, opnieuw geboren,
zal ik tot de gevleugelden behoren,
er groeit een hallelujah uit een snik.

De toonladder van Jakob daalde neer
waar ik verdwaalde. Hoor, sublieme schreden
gaan op en af en waar ik lig beneden
staat, mij vertroostende, naast mij de Heer.

De lofzang is een scala van de vrede.

Het bijbelverhaal dat we vandaag gelezen hebben is een prachtig verhaal.
Handelingen is een boek, waarin iets tintelt van de kracht van de Opgestane, het woord van de
Opgestane is niet te stoppen, het gaat de wereld over, doorbreekt grenzen (vergelijk vorige
week) en vernieuwt het leven van mensen.

In de loop van het boek Handelingen zien we dat woord van de Opgestane zich verspreiden,
eerst in Jeruzalem, dan vanuit Jeruzalem over het land Israël, en daarna gaat het de
landsgrenzen over.

In het verhaal van vandaag zitten we in Filippi, de eerste plek die Paulus aandoet in
Griekenland, de eerste plek in Europa.

Onstuitbaar gaat dat woord verder.

Nou ja, onstuitbaar? Dat woord stuit op allerlei weerstand.

Het begint met een meisje, een slavin met een waarzeggende geest. Een echt slavenbestaan
heeft ze. De uitspraken van die geest leveren anderen geld op.

Ze was niet alleen bezeten van een geest. Ze was ook economisch bezit. Een onvrij bestaan.

In de buurt van Paulus en zijn metgezel Silas krijgt ze dat deze mensen dienaren van de
allerhoogste God zijn, “Zij verkondigen u hoe u gered kunt worden”.

Paulus krijgt er genoeg van en beveelt de geest uit haar weg te gaan.

Maar als dit meisje bevrijd is van die geest, waarmee haar heren grof geld aan haar
verdienden, zijn de rapen gaar.

Waar het evangelie aan het bezit komt, komen eigenaars in opstand. Dit gaat hen geld kosten.
Dan gaan mensen tegensputteren.

Hier wordt een mens bevrijd van een slavenbestaan. Het wordt Pasen voor haar, een nieuw
leven, en dat geeft weerstand. Het bestaande kan niet zo blijven als het is.

Het gevolg is dat Paulus en Silas in de gevangenis terechtkomen.

De overeenkomsten met Jezus' dood en opstanding vallen op.

Paulus en Silas worden vastgegrepen door de heren en voor de stadsbestuurders gesleept en
het volk valt hen bij.

Weer wordt het hosanna van de ene groep overgenomen door een 'kruisig hen' van een
andere groep.

De beschuldiging wordt ook een andere dan het wegvallen van economisch gewin.

Ze worden ervan beschuldigd onrust te zaaien en een foute levenswijze te verkondigen, niet passend bij de Romeinse.

Dat horen we vaker. Het past niet bij onze eigen cultuur. Onze eigen cultuur wordt bedreigd. Een verdachtmaking die het altijd doet.

De kleren worden hen afgescheurd en ze krijgen stokslagen.

In de gevangenis komen ze terecht, en niet zomaar, nee, ze worden in de binnenste kerker gezet met hun voeten in een houtblok, in een extra beveiligde inrichting.

Hun voeten in het hout. Dat woord hout verwijst naar Pasen, toen Jezus werd vastgenageld aan het hout.

Maar ook hier is dat hout niet het laatste. Die donkere gevangenis wordt een plek van licht.

Waar normaal harde bevelen klinken en machteloos klagen, klinken nu gebeden en lofliederen voor God. Liturgie! Bidden en zingen, als protest.

Tegenover het geschreeuw van de bezetene en het sleuren van haar eigenaars, tegenover het scheuren van de kleren en de stokslagen, tegenover de binnenste kerker en de ingesloten voeten klinken er gebeden en lofliederen, kyrie en gloria.

Duistere krachten en zachte krachten.

Omdat ze vol zijn van geloofsvertrouwen? Misschien.

Maar misschien ook wel niet, misschien zingen ze juist wel omdat ze leeg zijn, helemaal leeg, bang, doodsbang. Ze zingen liederen in de nacht.

Dan gebeurt het en wordt het werkelijkheid in dit verhaal: het woord van de opgestane is geen halt toe te roepen. Zelfs het hout kan hen niet houden.

Een aardbeving doet de fundamenteën schudden en alle deuren springen open, en bij iedereen vallen de boeien los.

De aardbeving lijkt op die aardbeving die we in het Paasverhaal tegenkomen.

Zomaar, midden het holst van de nacht, breekt Pasen aan!

Vreemd, maar niemand loopt weg.

Paulus had de benen kunnen nemen om zo weer vrij te zijn. Maar nee, die vrijheid zou in dit geval de dood betekenen voor de gevangenbewaarder. Ook voor de gevangenbewaarder moet er paaslicht komen. Hij wil zichzelf namelijk doden om wat er gebeurd is, maar hier mogen geen onnodige slachtoffers vallen.

Eerst is het beeld duidelijk. Wie is er vrij?

Paulus en Silas zijn de gevangenen, samen met de anderen.

De bewaker is vrij, want die zit aan de goede kant van de deur. Maar de rollen draaien om.

De bewaker ziet geen toekomst meer en dreigt zelfmoord te plegen. Maar Paulus roept hem toe: "Doe uzelf niets aan, we zijn allemaal hier!"

De bewaarder vraagt om een fakkel, hij vraagt om licht!

"Heren, wat moet ik doen om gered te worden?"

"Geloof in de Heer Jezus en je zult gered worden, jij en je huisgenoten." Geloof, vertrouwen.

De bewaker wast hun wonden schoon. Meteen worden hij en zijn huis gedoopt. En ze gebruiken de maaltijd.

Alsof de liturgie van Pasen gevierd wordt. Doop en avondmaal. Hier vinden mensen de vrijheid, in Jezus' naam.

Het verhaal besluit. De stadsbestuurders willen de zaak afhandelen door een simpele

maatregel in stilte, liever geen camera's en journalisten erbij: laat de mannen maar vrij.

Maar zo gaat het niet. Het onrecht mag je niet onder tafel vegen, het moet zichtbaar worden, pijnlijk zichtbaar.

Paulus en Silas beroepen zich op hun Romeinse staatsburgerschap, op hun rechten, op hun mensenrechten in dit geval.

De schrik slaat de stadsbestuurders om het hart. Ze komen nu zelf, bijna op hun knieën, naar Paulus en Silas.

Daarmee besluit het verhaal.

Het meisje is bevrijd, Paulus en Silas zijn bevrijd en de gevangenebewaarder en zijn huis vinden de vrijheid. In Jezus.

En de anderen? Dat staat open. Dat is aan hen.

En als een Bijbelverhaal zo open eindigt, dan is het aan de hoorder van het verhaal dan is het aan ons, of we ons willen laten meenemen in die beweging van het licht.